

KARI ANTTILA

6. Sivistysjuna kulkee – kuka ohjaa?

POLIITTISEN TIETÄMYKSEN laatua on vaikea mitata. Viimeaikaiset iltapäivälehtien otsikot kertovat heikosta poliittisesta tietämyksestä. Yllättävän suuri osa ihmisistä ei esimerkiksi tiennyt, mitkä puolueet ovat hallituksessa. En osaa sanoa, onko tässä tapahtunut isoja muutoksia menneisiin vuosiin verrattuna. Niin tai näin, paljon on tehtävää.

Olen elänyt nuoruuttani 1970–80-lukujen vaihteessa. Yhteiskunnallinen aktiivisuus näyttäytyi tuolloin hyvin erilaisena kuin nyt. Mielenosoituksista mieleeni on jäänyt huuto: ”Anasta ja ahmi, hotkaise pyy. Loppusi porvari lähestyy!”. Melko provosoivaa yhteiskunnallista tekstiä. Silloinen opiskelija- ja koululaisliike kävi kiivasta keskuste-

lua kouludemokratiasta. Yliopistojen hallinnosta taisteltiin ja kiivasta oli.

Jälkikäteen arvioituna tuon ajan yhteiskunnallisuus ja sitä kautta poliittinen tietoisuus oli laadultaan aika hurmoksellista, jopa kiihkouskonnollisuuteen verrattavaa kollektiivista tahdonmuodostusta.

Imperialismiteorialla selitettiin monet asiat ja marxilaista sosialidemokratiaa kehiteltiin marxismileninismien kilpailijaksi. Silloisia termejä olivat vielä kriittinen rationalismi ja desentralismi. Ryhmäpaine oli kova ja väki oli liikkeellä. En ole varma, haluaisinko palata tuohon aikaan.

TIETOA ON, KESKUSTELUTAIDON EI

Nyt ovat marssit loppuneet ja poliittisen tietämyksen ja käyttäytymisen laatu on muuttunut enemmän yksilökohtaiseksi. Nykyään kaikki tekevät omia valintoja esimerkiksi kuluttamisessa, ympäristötietoisuudessa ja tiedon etsinnässä. Kuvittelemme olevamme itseohjautuvia. Poliittinen toiminta on siirtynyt yhä enemmän yksilöiden henkilökohtaiseksi, lähes intiimiksi asiaksi. Isot maailmankuvat, kuten sosialismi tai kapitalismi, eivät käy ideologista kamppailua keskenään.

Aikakautemme on hyvin pragmaattinen ja ratkoo eteen tulevia ongelmia. Tuntuu siltä, että keskinäinen kilpailu, tuotannollinen tehokkuus, hallinnoiminen ja markkinoilla pärjääminen ovat ajan avainsanoja. Elämme monessa suhteessa pirstaloituneessa maailmassa, ja tämä pirstaloituminen ja yksilöllistyminen ovat tämän ajan poikkileikkaava uskomusjärjestelmä: kyky valita on tärkeintä. Ellet osaa valita, olet itse syyllinen omaan huonoon tilaasi.

Vaikka joukossakin tyhmyys voi tiivistyä, voitaan sanoa, että myös yksilöityvässä politiikan teossa ollaan tyhmistelyn lähteillä. Siinä tukeudutaan omiin kokemuksiin ja selitetään pelkästään sillä koko maailmaa. Välillä tuntuu, että politiikan mittasuhteetkin ovat vääristyneet. Ajatellaan, että pienentämällä kansanedustajien palkkaa ja lopettamalla kehitysapu ratkaistaisiin hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus. Nyt ei analysoida vallan ja erityisesti taloudellisen vallan rakenteita juuri lainkaan. Utopioista on pulaa.

Nykyisin meillä on paljon tarjolla kaikkea. Myös tietoa. Verkossa käydään keskustelua laajemmalla porukalla kuin koskaan. Tosin keskustelusta puuttuu

aika usein se varsinainen keskustelu ja vuorovaikutus. Sen sijaan verkossa on toisiaan seuraavia monologeja, joissa jatketaan iltapäivälehdistä tuttua eipäs-juupas-väittelyä. Onneksi on muutakin.

Meillä on erinomaisia keskusteluohjelmia niin televisiossa kuin radiossakin. Itse kuulun esimerkiksi ykkösaamun ihailijoihin. Samaan aikaan meillä on erityisesti vaalien alla erittäin tökeröä poliittista journalismia, jossa toimittajien kyynisyydellä, opportunistisella, röyhkeydellä ja poliitikkojen halveksimisella ei tahdo olla mitään rajaa. Journalistinen kunnianhimo näyttäisi korvautuneen paremminkin mutapainiin liittyvillä sankariarvoilla.

Nämä yksittäiset asiat heijastelevat tämän ajan poliittista tietämystä. Uskoakseni tässäkin asiassa on hyvin polarisoitunut tilanne. Osalla kansalaisista on erinomainen poliittinen tietämys ja osa työstää maailmaa stereotyyppioilla ja ennakkoluuloilla. Yhteiskunnallisen keskustelun ja sitä kautta poliittisen tietämyksen teemoista kuitenkin puuttuvat taloudelliseen valtaan liittyvät analyysit, vaikka välillä puhutaankin veroparatiiseista ja globaalista kapitalismista.

VAPAAN SIVISTYSTYÖN JA AIKUISKASVATUKSEN MERKITYS

Työväen Sivistysliiton vuoden 1972 lyhytkurssinimikkeissä suosituimpia olivat Kunnallispolitiikan peruskoulu (641 kurssia), Ay-tiedon perusteet (547 kurssia), Yleinen kansalaistietous (302 kurssia), Sosialismi, työväenliike, marxilaisuus (228 kurssia) ja Luottamustiedon perusteet (220 kurssia). Lisäksi suosittuja kursseja olivat muun muassa Kaunokirjallisuus, Nainen ja yhteiskunta sekä Poliitiikan peruskoulu.

Näitä nimikkeitä on edelleen, mutta vapaan sivistystyön tarjonta suuntautuu kaikissa oppilaitoksissa enemmän toisenlaiseen harrastamiseen ja hyvinvointiin. Esimerkiksi kieliopinnot, kokkaaminen, tietotekniikka ja liikunta ovat suosittuja aihealueita ja nykyinen valtionosuusjärjestelmä tukee juuri tällaisia lyhytkursseja.

Haluaisin nähdä yhteiskunnallisen koulutuksen yhtenä tärkeimpänä vapaan sivistystyön tehtävistä. Varsinkin opintokeskuksilla olisi mahdollisuus profiloitua kansalaisyhteiskunnan ja demokratian oppilaitoksina ja sitä ne ovat tehneetkin. Näiden oppilaitosten omistajina on joukko kansalaisjärjestöjä,

jotka ovat merkittäviä aikuiskouluttajia. Haluaisinkin puuttua juuri tähän näkökulmaan.

Vaikka yhteiskunnallisessa koulutuksessa on ajautettu (osittain valtionosuusjärjestelmän takia) melko ahtaaseen rakoon, voitaisiin nykytilanne nähdä myös valtavana mahdollisuutena. Monilla järjestöillä on hyvä yhteys kansalaisiin ja mahdollisuus toteuttaa yhteiskunnallista koulutusta. Meidän siis pitäisi kehittää yleisen kurssitarjonnan rinnalle kansalaisjärjestöjen kautta kansalaisia tavoitettavaa koulutusta. Poliittisilla järjestöillä pitäisi olla tähän olla erityinen intressi. Uskon, että politiikan kiinnostavuus ei ole kadonnut mihinkään, mutta politiikan kiinnostukselle ei oikein ole aikoja, eikä paikkoja – ei myöskään soveltuvia aineistoja. Meidän, vapaan sivistystyön toimijoiden, pitäisi rakentaa yhteistyössä esimerkiksi hapekkaita keskustelutilaisuuksia, tarttumista ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjota hyviä tausta-aineistoja. Esimerkiksi viime vuonna TSL järjesti useita yhteiskunnallisia seminaareja, joihin kaikki halukkaat eivät edes mahtuneet sisään.

MISSÄ ON MERKITYSPUHE?

Politiikka on edelleen kiinnostavaa, mutta poliittinen järjestelmä eli suomalainen yhteiskunta ei näyttäydä keskustelevana yhteiskuntana. Sitä siis pitää edesauttaa. Tähän meidän opintokeskusten pitäisi paneutua yhdessä kumppaneidemme kanssa.

1950-luvulla R.H.Oittinen, peruskoulun isä ja TSL:n monipuolinen vaikuttaja kirjoitti, että ”*erilaiset luottamustehtävät ja politiikassa toimiminen synnyttävät sivistystarpeita. Koulun antama yleissivistys ei riitä, vaan tarvitaan pyrkimystä aatteelliseen selkeyteen ja käytännölliseen tietoon. Yksilöllisiä sivistystarpeita tyydytetään intellektuellisilla harrastuksilla; filosofiaa, astronomiaa ja geologiaa myöten puhumattakaan esteettisistä, eettisistä ja moraalisisista ongelmista.*”

Tärkeää oli myös ”pyrkimys totuudellisuuteen manipulaation sijaan. Suuri vaara on henkinen veltostuminen ja hyvinvoinnin lisääntyessä porvarillistuminen. Tehokas propagandakoneisto ruudittaa helposti epäitsenäisyyteen ja passiivisuuteen. Tärkeintä on henkinen aktiivisuus demokraattisen järjestelmän kanalta. Keskeistä on taistelu demokratiaa heikentäviä ja alentavia ilmiöitä vastaan. Ihmiset täytyy kasvattaa

rehelliseen totuudenetsintään ja itsenäiseen ajatteluun. Tässä hengessä tapahtuvassa kasvatustyössä tarvitaan dogmeista vapaita, tietoisia, arvostelukykyisiä ja vastuuntuntoisia yksilöitä.”

Hyvin kirjoitettu. Oittisen ajatukset ovat edelleen kertaamisen arvoisia. Vapaan sivistystyön pitäisi vahvistaa demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa, olla osana sitä.

On hyvä, että ammatillinen koulutus on kehittynyt, mutta kauniisti sanottuna aikuiskasvatus on liiaksi jäänyt yksilöiden oman itseohjautuvuuden varaan. Elinikäinen oppiminen ja vapaus kehittää itseään eivät ole enää itsestään selvästi tavoittelemisen arvoista. Vasta jätetyssä koulutustilityöryhmän selvityksessäkin halutaan jopa rajoittaa eläkeläisten osallistumista koulutukseen ja siirtää huomattava osa vapaan sivistystyön valtionosuudesta osaksi ammatillista lisäkoulutusta. Se on oireellista ja kertoo ehkä juuri kilpailun retoriikasta ja siitä, mikä koetaan arvokkaaksi. Kuka tai ketkä kokevat arvokkaaksi? Nykyisellä tahtotilalla ei oikein ole kasvoja, mutta juna vain kulkee.

Kilpailun läpitunkeva voima näkyy kaikkialla. Koulutuspolitiikan taustalla on hyvin hallinnollis-teknokraattinen käsitys koulutuksen ja sivistyksen tehtävistä. Tämä tehtävä nähdään kapeasti osana tuotantokoneistoa ja kilpailua. Missä on merkityspuhe järjestelmäpuheen rinnalla? Ei ole syytä odottaa, että joku muu tekisi jotain. On oltava muiden kanssa, ei keskenään.

Alanpa kerätä nimiä ja kutsua ihmisiä pohtimaan junan suuntaa.

Kari Anttila
KM, pääsihteeri
Työväen Sivistysliitto TSL